

ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ KAZANIMLARINA ULAŞMA DÜZEYLERİNE YÖNELİK ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Hamza AKENGİN*
Gizem BENGİÇ**
Kerem ÇOLAK***
Erkan TAŞ****

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıf kazanımlarını hangi düzeyde edindiklerini öğrenci görüşlerinden faydalanarak tespit etmektir. Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini 2009–2010 eğitim öğretim yılında Sakarya merkez ve İstanbul Kadıköy ilçesindeki 9 ilköğretim okulundan tesadüfi örnekleme ile seçilen 278, 7. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından geliştirilen 35 maddelik anket kullanılmış ve araştırma açık uçlu sorularla da desteklenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik olarak genelde olumlu bir bakışa sahip oldukları, dersi sevdiğikleri, kolay ve eğlenceli bir ders olarak nitelendirdikleri, dersten zevk aldıkları ve dersin iyi bir vatandaş olmalarına katkı sağladığını düşündükleri belirlenmiştir. Öğrencilerin çoğu, 6. sınıf kazanımlarına büyük oranda ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak elde edilen verilere göre öğrencilerin olgu-kavram-genelleme zinciri oluşturma, harita üzerinde ülkemizin coğrafi konumunu tanımlama, konum ve yeryüzü şekillerinin iklim üzerindeki etkisini açıklama, Anadolu’da yaşamış ilk uygarlıklar arasındaki etkileşimi fark etme, Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama projesi önerme, ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk’ün dış politika anlayışı ile açıklama, ilk Türk ve İlk Müslüman Türk devletlerinin genel özelliklerini ve demokrasinin tarihsel gelişimini açıklama gibi kazanımları kavramada zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Sosyal bilgiler, öğrenci görüşleri, öğrenci kazanımları, ilköğretim, coğrafya, tarih

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

*** Arş. Gör., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

**** Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi.

STUDENTS' OPINIONS ABOUT REACHING LEVELS OF 6th GRADE SOCIAL STUDIES COURSE ATTAINMENTS

SUMMARY

The aim of this study is to determine reaching levels of students on 6th grade social studies course attainments through their opinions. The research is descriptive study in the survey model. The sample of the research was comprised of 278 students at 7th grade in 2009-2010 academic year. Data was collected with the questionnaire of 35 items which was developed by researchers and the research supported with the open-ended questions. As a result of research; it was determined that students had positive point of views towards the social studies course, they like the course and described it easy, funny and enjoyable and they thought that the course contributed them to being good citizens. Most of the students expressed that they largely reached the 6th grade attainments. However, according to the data obtained from students, it was found that they had difficulties about creating case-concept-generalization linkage, defining the geographical position of our country on the map, describing location and landforms impact on the climate, realize the interaction between of the first civilizations lived in Anatolia, suggest investment and marketing project taking into account Turkey's geographical features, explaining our country's relationship with other countries with the understanding of Atatürk's foreign policy, general features of the first Turks states and first Muslim Turks states and the historical development of democracy.

Key words: Social studies, students' opinions, students' attainments, elementary, geography, history.

Hedefler, eğitim programlarının temelini oluşturan asli unsurdur. Başka bir ifadeyle eğitim programlarını var olma sebebidir. Çünkü hedefler bireylere verilecek eğitimle nasıl bir ürün alınmak istenildiğini tanımlamaktadır. Demirel'e (2006) göre, eğitimde hedefler; öğretimi yönlendirmesi, öğrenme öğretme işleminin yapılmasını ortaya koyması ve ölçmelere kılavuzluk etmesi açısından son derece önemlidir. Genel olarak eğitimsel hedefler, uzak hedefler, genel hedefler ve özel hedefler olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. Uzak hedef, ülkenin genel anlamda yetiştirmeyi düşündüğü insan profilini çizerken; genel hedef, bir eğitim kademesinde ulaşılmak istenen noktaya ve özel hedef ise herhangi bir ders ile ulaşılmak istenen noktaya yönelmektedir. Her bir dersin öğretim programında belirlenmiş ve bireyleri uzak hedeflere ulaştıracak özel hedefler bulunmaktadır. Derslere ait öğretim programlarında yer alan bu özel hedeflerin uygulamaya yansımaları ise kazanımlar olarak gerçekleşmektedir. Öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerin tümü (MEB, 2009) olarak tanımlanan kazanımlar ders içeriğinde nelerin bulunduğunu değil, dersin sonunda öğrencilere hangi niteliklerin kazandırılacağını göstermektedir (Moore, 2001).

Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla da öğrenciler bilgi, beceri, değer ve tutum temelinde birçok kazanım edinebilmektedir. Bu kazanımların bir kısmı öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri durumlarla ilgili iken; diğer bir kısmı temel ve daha üst düzeyde akademik, bireysel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayabilecekleri türdendir. Safran (2008), bu durumla ilgili olarak geleceğin büyükleri olan ilköğretim çağındaki çocuklara sosyal

bilim disiplinlerine ait bilgi, beceri ve davranışları kazandırarak Sosyal Bilgiler dersinin son derece stratejik bir sorumluluğu yerine getirdiğine dikkat çekmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonunda ise, bu dersle sağlanabilecek kazanımlardaki çeşitlilik şu şekilde ifade edilmektedir: *21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir* (MEB, 2009).

Yukarıdaki hedefleri gerçekleştirmeye yönelik olan Sosyal Bilgiler dersi insanları ve yaşamları konu alan, kendi kendimizi ve diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olan disiplinlerarası ve çok disiplinli bir alandır (Doğanay, 2005; Stephen ve Ness, 2005). Sosyal Bilgiler dersi antropoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji gibi birçok sosyal bilim dalına ait bilgiler içermektedir. Sosyal bilimlerden alınan içerik, bu dersin bilgi temelini oluşturmakta ve ünitelerde kaynaştırılıp, bütünleştirilerek kullanılmaktadır (Öztürk, 2009). Bu durum dersin öğretiminde farklı bilim dallarıyla ilişkili kazanımların varlığını dolayısıyla da farklı bilim dallarına ait öğretim yöntemlerini dikkate almayı gerektirmektedir. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin ulaşması hedeflenen kazanımların ancak etkili bir öğrenme-öğretme süreci ile gerçekleşebileceği bilinmektedir. Bunun yanı sıra, süreç sonunda öğrencilerin kazanımlara ulaşma düzeylerinin belirlenmesi ve buna göre yapılan etkinliklerin tekrar gözden geçirilmesi de bir o kadar mühimdir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımların öğrenciler tarafından hangi düzeyde edinildiği öğretim süreci boyunca yapılan ölçme-değerlendirme etkinlikleriyle belirlenmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde öğretmen ve öğrenci görüşlerinin yer aldığı çalışmalarla da bu konu hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler öğretimine ilişkin çalışmalarda öğretmen görüşlerine, öğrenci görüşlerine kıyasla daha çok yer verildiği görülmektedir. Şüphesiz ki, öğretim programının uygulayıcısı durumundaki öğretmenler öğrencilerin kazanımlara ulaşma düzeylerinin en yakın gözlemcileridir. Ancak burada bir diğer önemli nokta, öğrencilerin dersle ilgili olarak kendilerini nasıl değerlendirdiğidir. Bilindiği gibi öğrenciyi merkeze alan, ona sorumluluk yükleyen yeni eğitim anlayışında öğrencilerin sahip oldukları nitelikleri ve yeterlikleri göz önüne alarak kendi öğrenmelerini kendilerinin düzenlemesi hedeflenmektedir. Ayrıca öğrencilerden hem öğrenme süreci boyunca hem de sürecin sonunda amaçlara ne kadar eriştikleri konusunda kendi kendilerine bir değerlendirme (özdeğerlendirme) yapmaları beklenmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin kendileri hakkında vardıkları sonuçlar, eğitim-öğretim faaliyetlerinin değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Buradan hareketle çalışmada 7. sınıf öğrencilerinin 6. sınıfta almış oldukları Sosyal Bilgiler dersinin kazanımlarını hangi düzeyde edindiklerine dair görüşleri alınmıştır. Bu yönüyle çalışmanın, ölçme-değerlendirme etkinliklerine katkıda bulunmasının yanı sıra alan yazında büyük oranda öğretmen görüşlerine dayanan çalışmalara da farklı bir pencereden bakma imkânı sunacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede araştırmanın amacı, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıf kazanımlarını hangi düzeyde edindiklerini öğrenci görüşlerinden faydalanarak tespit etmektir. Söz konusu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi hakkındaki görüşleri nedir?

Öğrencilerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin kazanımlarına ulaşma düzeyleri hakkındaki görüşleri nedir?

YÖNTEM

Bu araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2000). Eğitim araştırmalarında yaygın biçimde kullanılan tarama modeli genellikle mevcut durumların doğasını açıklamak ya da mukayese edilebilir mevcut durumlara karşı standartları belirlemek veya belirli olaylar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır (Cohen ve Manion, 1997). Bu araştırma veri toplama tekniklerinden anket kullanılarak gerçekleştirilmiştir ve elde edilen veriler bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Bununla birlikte elde edilen verileri desteklemek amacıyla kullanılan açık uçlu sorular betimsel analize tabi tutulmuştur.

Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Sakarya merkezdeki ve İstanbul Kadıköy ilçesindeki 2009–2010 eğitim öğretim yılında, 9 ilköğretim okulunda öğrenim gören tüm 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise tesadüfî örnekleme yöntemine göre belirlenmiş 278 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin bazı kişisel özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri

Özellik	<i>f</i>	%
Cinsiyet		
Kız	137	49,3
Erkek	141	50,7
Annenin Öğrenim Durumu		
Okur-yazar değil	17	6,1
İlkokul mezunu	158	56,8
Ortaokul mezunu	67	24,1
Lise mezunu	33	11,9
Lisans mezunu	3	1,1
Lisansüstü mezunu	-	-
Babanın Öğrenim Durumu		
Okur-yazar değil	5	1,8
İlkokul mezunu	124	44,6
Ortaokul mezunu	66	23,7
Lise mezunu	64	23,0
Lisans mezunu	18	6,5
Lisansüstü mezunu	1	,4
TOPLAM	278	100

Veri Toplama Araçları

Tarama modelindeki araştırmalarda genellikle kullanılan veri toplama teknikleri yapılandırılmış ya da yarı yapılandırılmış görüşmeler, anketler, standartlaştırılmış başarı ya da performans testleri ve tutum ölçekleridir (Cohen ve Manion, 1997). Bu araştırmada verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan 6. sınıf düzeyine ilişkin kazanımlardan yararlanılarak oluşturulan anket uygulanmıştır. Anketin oluşturulması aşamasında uzmanların ve uygulamanın yapılacağı okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak, bu görüşler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve 60 öğrenci ile yapılan pilot uygulamada anketin güvenilirlik katsayısı 0,83 olarak bulunmuştur. İki bölümden oluşan anketin birinci bölümünde önce öğrencilerin kişisel bilgilerini içeren sorulara, daha sonra ise Sosyal Bilgiler dersine ait görüşlerini saptamak amacıyla (derste kendilerini başarılı bulup bulmadıkları, dersin zevkli geçiş geçmediği, dersteki etkinlikleri yapıp yapmadıkları, derste öğrendiklerini günlük hayatta kullanıp kullanmadıkları gibi) çoktan seçmeli sorulara yer verilmiştir. İkinci bölüm ise, öğrencilerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına ulaşma düzeylerini belirlemek amacıyla 3'lü likert tipi derecelendirmeye dayalı 35 maddeden oluşmuştur. Öğrenciler bu maddelere “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” seçeneklerinden birini işaretleyerek cevap vermişlerdir. Bununla birlikte araştırma verilerini desteklemek amacıyla 278 kişi arasından gönüllük esasına göre seçilen 21 öğrenciye de 7 tane açık uçlu soru sorulmuştur. Bu soruları cevaplayan öğrenciler sırasıyla K-1, K-2, K-3... şeklinde adlandırılmıştır.

Verilerin Çözülmesi

Verilerin analizi esnasında tam olarak doldurulmayan anketler ve cevaplanmayan açık uçlu sorular araştırma kapsamına alınmamıştır. Böylece çalışma 278 öğrenciye anket uygulanarak, 21 öğrenciye açık uçlu soru sorularak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 6. sınıf kazanımlarına ulaşma düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılan 3'lü likert tipi anketteki 35 madde, olumsuzdan olumluya doğru puanlanmıştır. Buna göre “Katılmıyorum” ifadesine 1, “Kararsızım” ifadesine 2, “Katılıyorum” ifadesine 3 puan verilmiştir. Ankete verilen cevapların hangi aralıkta bulunduğunu belirlemek amacıyla $n-1/n$ formülü kullanılarak alt ve üst değerler bulunmuştur. Buna göre 1,00-1,66 için “Katılmıyorum”, 1,67-2,33 için “Kararsızım”, 2,34-3,00 için “Katılıyorum” puan aralıkları belirlenmiştir. Anketten elde edilen verileri detaylandırmak ve desteklemek amacıyla 21 öğrenciye de yazılı olarak açık uçlu sorular sorulmuş ve görüşleri alınmıştır. Bu tür sorular; araştırmacının beklemediği cevapları alabilmesine, konu hakkında daha geniş ve ayrıntılı bilgiye ulaşmasına olanak tanınması (Büyüköztürk vd., 2010) nedeniyle araştırmada tercih edilmiştir. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar ise, veri analizi yöntemlerinden betimsel analiz kullanılarak değerlendirilmiştir. Betimsel analiz verilerin önceden belirlenen temalara göre özetlenmesi, yorumlanması, neden-sonuç ilişkilerinin irdelenmesi ve sonuçlara ulaşılması ile gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve şimşek, 2006).

BULGULAR

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıf kazanımlarını hangi düzeyde edindiklerini öğrenci görüşlerinden faydalanarak tespit etmeyi amaçlayan bu araştırmada elde edilen verilerden aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Araştırmanın birinci sorusu “Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi hakkındaki görüşleri nedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bununla ilgili veri toplamak amacıyla anketin birinci bölümünde yer alan; öğrencilerin kendilerini Sosyal Bilgiler dersinde başarılı bulup bulmadıklarına, dersin zevkli geçip geçmediğine, dersteki etkinlikleri yapıp yapmadıklarına ve derste öğrendiklerini günlük hayatta kullanıp kullanmadıklarına dair çoktan seçmeli sorulara verdikleri cevaplar Tablo 2’de sunulmuştur. Bunlara ek olarak Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşleri ile ilgili daha fazla veri elde etmek amacıyla açık uçlu sorulara da yer verilmiştir. Bunlardan birinde öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sevip sevmedikleri konusunda daha ayrıntılı bilgi almak için şu soru sorulmuştur. “Pazartesi günü okula gelip sınıftaki yerini aldıktan sonra sınıfa nöbetçi öğrenci geliyor ve arkadaşlar ders programı değişti diyerek yeni ders programını tahtaya yazıyor. Programı defterine geçirirken ilk dersin Sosyal Bilgiler olduğunu fark ediyorsun, oysaki daha önceki programda Pazartesi ilk ders Sosyal Bilgiler değildi. Bu durum karşısında neler düşünüür, neler hissedersin? Örneğin sevinir misin, yoksa üzülür müsün, nedenleri ile birlikte açıklar mısın?” Bu soruya öğrencilerin çoğu olumlu yanıt vermiştir, bunlardan bazılarına örnek verilirse: K-1 “*Sevinirim çünkü dersimiz çok eğlenceli geçiyor bu sayede de sabah sabah uykumuz varken uykumuz dağılıyor. Eğlenceli anlatım sayesinde derste daha etkili olabiliyorum.*” derken K-4 “*Sevinirim, çünkü Sosyal Bilgiler dersi çok kolay bir ders, Pazartesi günü ilk ders matematik olacağına Sosyal Bilgiler olsun daha iyi*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Anket verilerine bakıldığında öğrencilerin %54,7’si Sosyal Bilgiler dersinin her zaman, %42,1’i bazen zevkli geçtiğini belirtirken; sadece %3,2’si dersin zevkli geçmediğini ifade etmektedir. Her iki araçla elde edilen verilere dayanarak; öğrencilerin çok az bir kısmının Sosyal Bilgiler dersine karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olduğu, dersi anlamakta ve derse motive olmakta zorlandığı; çoğunun ise Sosyal Bilgiler dersini sevdiği, kolay bulduğu ve dersin eğlenceli, zevkli geçtiği görüşünde oldukları anlaşılmıştır.

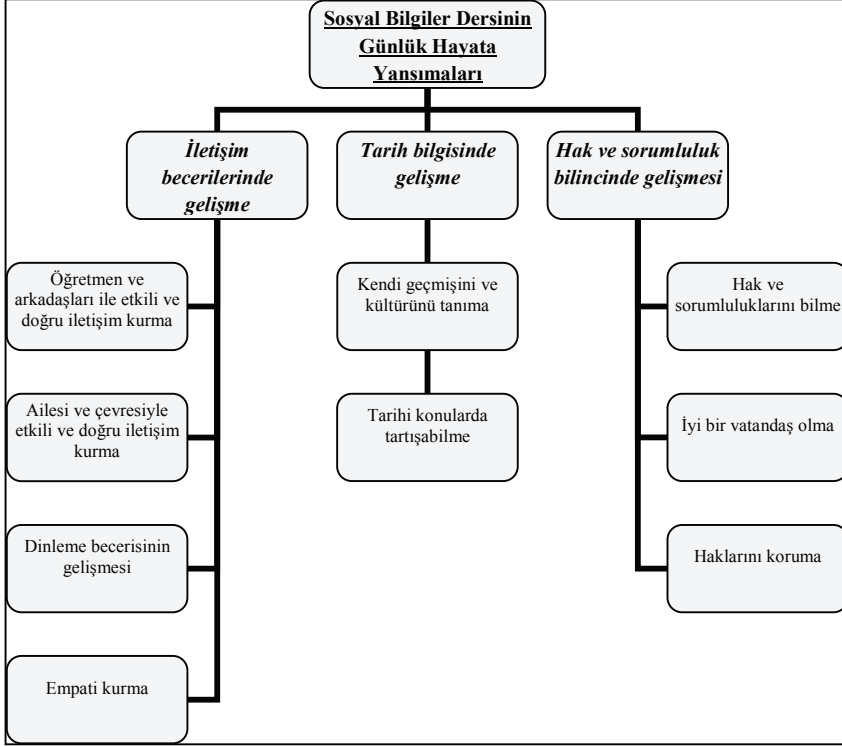
Tablo 2. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşleri

Görüşler	f	%
Sosyal Bilgiler Dersinde Kendimi:		
Başarılı buluyorum	122	43,9
Kısmen başarılı buluyorum	141	50,7
Başarısız buluyorum	15	5,4
Sosyal Bilgiler Dersi:		
Her zaman zevkli geçer	152	54,7
Bazen zevkli geçer	117	42,1
Hiç zevkli geçmez	9	3,2
Sosyal Bilgiler Dersindeki Etkinlikleri:		
Her zaman yapıyorum	167	60,1
Bazen yapıyorum	106	38,1
Hiç yapmıyorum	5	1,8
Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrendiklerimi Günlük Hayatta:		
Sıklıkla kullanabiliyorum	106	38,1
Ara sıra kullanabiliyorum	158	56,8
Hiç kullanamıyorum	14	5,0
TOPLAM	278	100

Araştırmada Sosyal Bilgiler dersinden edinilen bilgi ve becerileri öğrencilerin günlük hayatlarında kullanıp kullanmadıkları da incelenmek istenmiştir. Bu amaca yönelik sorulan sorulara alınan cevaplardan öğrencilerin %38,1'inin Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini günlük hayatta sıklıkla kullandığı, %56,8'inin ara sıra, %5'inin ise hiç kullanmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla büyük çoğunluğunun derste edindikleri bilgileri gündelik hayatlarında tecrübe ettikleri anlaşılmaktadır.

Dersin günlük hayatlarında nasıl kullandıklarını ortaya çıkarmak amacıyla yine açık uçlu bir soru sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar da anketten elde edilen verileri netleştirmiştir. "Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğin bilgileri günlük hayatta kullanabiliyor musun?" şeklindeki soruya öğrencilerin verdikleri cevaplardan Sosyal Bilgiler dersinin günlük hayata yansımalarının iletişim becerilerindeki ve tarih bilgisindeki gelişme ile hak ve sorumluluk bilincinin gelişmesi olarak üç kategoride toplandığı görülmektedir (bkz. Şekil. 1). İlk kategoride öğrenciler empati kurma; dinleme becerisi kazanma; ailesi, çevresi, öğretmeni ve arkadaşlarıyla etkili ve doğru iletişim kurma gibi kazanımlar edindikleri üzerinde durmuşlardır. Tarih bilgisinin gelişmesine yönelik olan ikinci kategoride kendi geçmişini ve kültürünü tanıma ile Sosyal Bilgiler dersinde işlenen herhangi bir tarih konusunda tartışabilme ve fikir ortaya koyma gibi kazanımlar dikkat çekmektedir. Üçüncü kategori ise hak ve sorumluluk bilincinin gelişmesi ile ilgilidir. Burada öğrencilerin cevaplarının daha ziyade hak ve sorumluluklarını bilme, haklarını koruma üzerinde yoğunlaştığı bunun yanında iyi bir vatandaş olmanın da belirtildiği görülmüştür. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini günlük hayatta kullanmaları ile ilgili görüşlerine örnek verilirse K-14 "Ailemle ve arkadaşlarımla tarih hakkında bir konu konuşabiliyorum. Geçen günlerde Ahi Evran ile ilgili bir konu açılmıştı. Ahilik hakkında bilgilerimi anlattım. Böyle olaylar insanı derse yaklaştırıyor." derken, K-7 "Evet kullanabiliyorum. Mesela

iletişim konusunda empati kurma, karşındakinin sözünü kesmeme gibi...” şeklinde ifade etmiş, K-15 ise “Bazılarını kullanabiliyorum. A alışverişlerimde parayı, sosyal faaliyetlerde spor salonlarını, kütüphaneleri, müzeleri, yurt gezilerinde tarihi mekanları Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimle karşılaştırarak öğrendiklerim benim için daha faydalı oluyor.” diyerek örneklerle açıklamıştır.

Şekil 1. Sosyal bilgiler dersinin günlük hayata yansımaları

Öğrencilerin dersi günlük hayatlarıyla ilişkilendirebilme ve vatandaşlıkla ilgili kazanımları edinebilme durumlarına ilişkin görüşleri hakkında bilgi elde etmek amacıyla sorulan sorulardan bir diğeri de “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerin iyi bir vatandaş olmanı sağlıyor mu, cevabın evetse örnekle açıklayabilir misin?” şeklindedir. Verilen cevapların hak ve sorumluluklar bilgisi ve iletişim becerilerinin gelişmesi olarak iki kategoride toplandığı görülmüştür. Bu kategoriler Sosyal Bilgiler dersinin günlük hayata yansımalarına ilişkin sorudaki iki kategori ile benzerdir. Hak ve sorumluluklar kategorisinde haklarını öğrenme, toplumsal görevler, vergi verme, oy kullanma ve sosyal faaliyetlere katılma yer alırken, iletişim becerilerinin gelişmesi kategorisinde ise insanlarla daha iyi anlaşma, insanlara yönelik davranışlarında değişiklik ve kendini ifade etme becerisinde gelişme yer almaktadır. Bu soruya öğrencilerin verdikleri yanıtlara bazı örnekler verilirse; K-9 “Sosyal Bilgiler dersinde bugüne kadar vatandaşlık sorumluluklarımızı, bir vatandaş olarak ülkem için ne yapabileceğimiz gibi iyi bir vatandaş olmak için yapılması gereken

birçok şeyi öğrendik” derken, K-21 “Evet iyi bir vatandaş olmamı sağlıyor. Sosyal faaliyetlere katılmamı, düşünmemi ve bilgi edinme yollarını sağlar.” şeklinde ifade etmiş, K-18 ise “Toplumsal görevlerimi, haklarımı, özgürlüklerimi öğreniyorum ve iyi bir vatandaş olmadamda yardımcı oluyor” diyerek görüş bildirmiştir. Aynı şekilde Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıf kazanım anketinde (Tablo 3) yer alan 4. madde (Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunabilirim.) için “Katılıyorum” oranının yaklaşık %75 ve 5. madde (Sosyal bilgilerin etkin bir vatandaş olarak gelişimime katkısını fark edebilirim.) için de %73 olduğu düşünüldüğünde, anket verilerinin yukarıda bahsedilen açık uçlu soruyla paralellik arz ettiği, dolayısıyla öğrencilerin pek çoğunun Sosyal Bilgiler dersinin iyi bir vatandaş olmalarında etkili olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 3. Sosyal bilgiler dersi 6. sınıf kazanım anketi

ÜNİTELER VE KAZANIMLAR	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		- X
	f	%	f	%	f	%	
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM							
1.Yakın çevremdeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark edebilirim.	186	66,9	87	31,3	5	1,8	2,65
2.Olgu-kavram-genelleme zinciri oluşturabilirim.	133	47,8	130	46,8	15	5,4	2,42
3.Bilimsel araştırma yapabilirim.	207	74,5	61	21,9	10	3,2	2,71
4.Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunabilirim.	208	74,8	57	20,5	13	4,7	2,70
5.Sosyal bilgilerin, etkin bir vatandaş olarak gelişimime katkısını fark edebilirim.	203	73	63	22,7	12	4,3	2,69
6.Atatürk’ün ülkemizde sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnekler verebilirim.	173	62,2	92	33,1	13	4,7	2,58
YERYÜZÜNDE YAŞAM							
7.Harita üzerinde ülkemizin coğrafi konumunu tanımlayabilirim.	133	47,8	127	45,7	18	6,5	2,41
8.Dünyadaki farklı iklimlerin ortaya çıkardığı sonuçları tahmin edebilirim.	156	56,1	99	35,6	23	8,3	2,48
9.Konum ve yeryüzü şekillerinin iklim üzerindeki etkisini açıklayabilirim.	130	46,8	114	41	34	12,2	2,35
10.Tarih öncesinden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunabilirim.	168	60,4	87	31,3	23	8,3	2,52
11.Anadolu’da yaşamış ilk uygarlıklar arasındaki etkileşimi fark edebilirim.	138	49,6	115	41,4	25	9	2,41

Tablo 3. Devam

ÜNİTELER VE KAZANIMLAR	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyorum		X
	f	%	f	%	f	%	
ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI							
12.Ülkemizin kaynaklarının ekonomimizdeki yerini ve önemini değerlendirebilirim.	197	70,9	65	23,4	16	5,8	2,65
13.Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama projesi önerebilirim.	104	37,4	125	45	49	17,6	2,20
14.Bir vatandaş olarak niçin vergi vermemiz gerektiğini bilirim.	237	85,3	34	12,2	7	2,5	2,83
15.Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamını nasıl etkilediğini açıklayabilirim.	221	79,5	47	16,9	10	3,6	2,76
16.İyi eğitim almış insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirebilirim.	185	66,5	76	27,3	17	6,1	2,60
17.İlgi duyduğum mesleklerle ilgili araştırma yapabilirim.	232	83,5	36	12,9	10	3,6	2,80
ÜLKEMİZ VE DÜNYA							
18.Dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılımını açıklayabilirim.	128	46	127	45,7	23	8,3	2,38
19.Ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk'ün dış politika anlayışı ile açıklayabilirim.	69	24,8	152	54,7	57	20,5	2,04
20.Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma içinde olmasının önemini fark edebilirim.	192	69,1	67	24,1	19	6,8	2,62
İPEK YOLUNDA TÜRKLER							
21.Tarihi belgelerden yararlanarak ilk Türk Devletleri'nin genel özelliklerini açıklayabilirim.	131	47,1	123	44,2	24	8,6	2,38
22.İpek Yolu'nun toplumlar arası ilişkilerdeki rolünü fark edebilirim.	165	59,4	92	33,1	21	7,6	2,52
23.Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte meydana gelen değişimleri açıklayabilirim.	172	61,9	87	31,3	19	6,8	2,55
24.Dönemin önemli kişiliklerinden yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin özelliklerini yorumlayabilirim.	131	47,1	119	42,8	28	10,1	2,37
25.Kutlama ve törenlerimizdeki uygulamalara bakarak kültürümüzdeki değişim ve sürekliliği fark edebilirim.	196	70,5	71	25,5	11	4	2,67
26.Tarih'te kurulmuş Türk Devletleri'nin kültürümüze katkılarına kanıtlar gösterebilirim.	152	54,7	90	32,4	36	12,9	2,42
DEMOKRASİNİN SERÜVENİ							
27.Demokratik yönetimlerin özellikleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırabilirim.	149	53,6	91	32,7	38	13,7	2,40
28.Demokrasinin tarihsel gelişimini açıklayabilirim.	110	39,6	121	43,5	47	16,9	2,23
29.Demokratik yönetimlerde temel hak ve özgürlüklerin önemini savunabilirim.	179	64,4	73	26,3	26	9,4	2,55
30.Türk tarihinde kadın haklarının gelişimini açıklayabilirim.	190	68,3	66	23,7	22	7,9	2,60

Tablo 3. Devam

ÜNİTELER VE KAZANIMLAR	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		- X
	f	%	f	%	f	%	
ELEKTRONİK YÜZYIL							
31.Sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verebilirim.	197	70,9	68	24,5	13	4,7	2,66
32.Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşamı nasıl etkileyeceğini tahmin edebilirim.	193	69,4	61	21,9	24	8,6	2,61
33.Tıptaki gelişmelerin insan hayatı üzerindeki etkisini fark edebilirim.	203	73	59	21,2	16	5,8	2,67
34.Korsan ürünlerin neden kullanılmaması gerektiğini açıklayabilirim.	207	74,5	55	19,8	16	5,8	2,69
35.Atatürk'ün akılcılığa ve bilime verdiği önemi fark edebilirim.	198	71,2	63	22,7	17	6,1	2,65

Araştırmanın ikinci sorusu “Öğrencilerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin kazanımlarına ulaşma düzeyleri hakkındaki görüşleri nedir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu soruyu aydınlatacak veriler genel olarak hem anketin her iki bölümünden (ilk bölüm: Sosyal Bilgiler dersine ait öğrenci görüşleri; ikinci bölüm: 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına ulaşma düzeylerine yönelik görüşleri) hem de açık uçlu sorulardan elde edilmiştir. Anketin ilk bölümünden elde edilen verilere bakıldığında, derste kendilerini başarılı veya başarısız bulma ve derste etkinlikleri yapma konularındaki görüşleri şöyledir: Öğrencilerin %43,9’u kendini Sosyal Bilgiler dersinde başarılı, %50,7’si kısmen başarılı, %5,4’ü ise başarısız bulmaktadır (Tablo 3). Ayrıca öğrencilerin %60,1’i Sosyal Bilgiler dersindeki etkinlikleri her zaman yaptığını, %38,1’i bazen yaptığını, %1,8’i hiç yapmadığını belirtmiştir. Buradaki verilere ek olarak Sosyal Bilgiler dersi 6. sınıf kazanım anketine öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 3’te sunulmuştur. Tablo 3’e göre öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu görüşlerini yansıttığı düşünülen “Katılıyorum” ifadesine verdikleri cevapların %85,3 ile %24,8 arasında değiştiği, olumsuz görüşlerini yansıttığı düşünülen “Katılmıyorum” ifadesine verdikleri cevapların ise %20 ,5 ile %1,8 arasında değiştiği görülmektedir. Her iki veri grubundaki olumlu ifadeler verilen cevapların, olumsuz ifadeler verilenlere kıyasla büyük oranda fazla olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın anketin ilk bölümündeki “kısmen başarılı buluyorum”, “etkinlikleri bazen yapıyorum” ve ikinci bölümündeki “kararsızım” ifadeleri oranlarının kayda değer düzeyde bulunması da düşündürücüdür. Söz konusu durumdan dolayı, öğrencilerin temkinli yaklaşımlarına rağmen anketin her iki bölümündeki olumsuz görüşlerine dair oranların düşük olmasına dayanarak; Sosyal Bilgiler dersinde genelde kendilerini başarılı buldukları, etkinlikleri yapabildikleri ve kazanımlara da büyük oranda ulaştıklarını düşündüklerini ifade etmek mümkündür.

6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi; Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, Yeryüzünde Yaşam, Ülkemizin Kaynakları, Ülkemiz ve Dünya, İpek Yolunda Türkler, Demokrasinin Serüveni,

Elektronik Yüzyıl ünitelerinden oluşmaktadır. Üniteler ayrı ayrı değerlendirildiğinde, Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ünitesinde “Katılıyorum” ifadesine verilen cevapların oranları %74,8 ile %47,8 arasında değişmektedir (Tablo 3). Maddelere genelde “Katılıyorum” cevabını vermeleri sebebiyle öğrencilerin kendilerini en başarılı buldukları ünitelerden birisinin “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, “Olgu-kavram-genelleme zinciri oluşturabilirim” maddesine “Katılıyorum” cevabını verenlerin %47,8 oranında olduğu ve “Kararsızım” cevabının da tüm anketteki ikinci en yüksek değerini (%46,8) aldığı belirlenmiştir. Görüldüğü üzere “Katılıyorum” ve “Kararsızım” cevaplarının oranları söz konusu maddede birbirine çok yakın değerler almıştır. Bu üniteye en düşük “Katılıyorum” oranını alan “Olgu-kavram-genelleme zinciri oluşturabilirim.” maddesinin soyut olması itibarıyla öğrencilerin zorlandıkları bir kazanım olduğu, dolayısıyla da bu kazanıma ulaşmada kendilerini yeterli görmedikleri düşünülmektedir.

Yeryüzünde Yaşam ünitesinde katılıyorum ifadesi olarak verilen cevaplar yüksek oranları bulmamakla birlikte sınırlı bir aralıkta (%60,4 ile %46,8) değişmektedir (Tablo 3). Ünitenin kazanımlarından en yüksek “Katılıyorum” oranına sahip %60,4 ile “Tarih öncesinden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunabilirim.” ve ardından %56,1 ile “Dünyadaki farklı iklimlerin ortaya çıkardığı sonuçları tahmin edebilirim.” maddeleri olmuştur. Üniteye yer alan diğer üç madde için kullanılan “Katılıyorum” ifadeleri ise %50’nin altında kalmıştır. Bu üniteye dikkati çeken bir diğer nokta da Sosyal Bilgiler dersinin temel coğrafya konularıyla ilgili olan kazanımlara ait oranlardır. “Harita üzerinde ülkemizin coğrafi konumunu tanımlayabilirim.” maddesine öğrencilerin %47,8’i “Katılıyorum”, %45,7’si gibi büyük bir grup “Kararsızım” ve %6,5’i de “Katılmıyorum” ifadesini kullanmıştır. Coğrafi konumla ilgili olan “Konum ve yeryüzü şekillerinin iklim üzerindeki etkisini açıklayabilirim.” şeklindeki diğer maddeye öğrencilerin %46,8’i “Katılıyorum”, %41’i “Kararsızım” ve %12,2’si de katılmıyorum ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca tarih konularıyla ilişkili olan “Anadolu’da yaşamış ilk uygarlıklar arasındaki etkileşimi fark edebilirim.” maddesine öğrencilerin %49,6’sı “Katılıyorum”, %41,4’ü “Kararsızım” ve %9’u “Katılmıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu yüzdelere bakıldığında coğrafya konuları kapsamında öğrencilerin harita üzerinde ülkemizin coğrafi konumunu tanımlama, konum ve yeryüzü şekillerinin iklim üzerindeki etkisini açıklama ile tarih konuları kapsamında Anadolu’da yaşamış ilk uygarlıklar arasındaki etkileşimi fark etme kazanımlarına yeterli seviyede ulaşamadıkları anlaşılmaktadır.

Ülkemizin Kaynakları ünitesinde tüm anketin en yüksek “Katılıyorum” değeri olan %85,3 oranı, “Bir vatandaş olarak niçin vergi vermemiz gerektiğini bilirim.” şeklindeki maddeye aittir. Ünitenin genelinde “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama projesi önerebilirim” şeklindeki 13. maddenin dışında öğrenciler diğer maddelere büyük oranda katıldıklarını belirtmiştir. Anketteki ikinci en düşük “Katılıyorum” oranına sahip kazanım olan 13. maddeye öğrencilerin sadece %37,4’ü “Katılıyorum” cevabını vermiştir (Tablo 3). Bu madde anketin 35 maddelik ikinci bölümünde, %45 oran ile “Kararsızım” ifadesinin “Katılıyorum”u geçtiği üç maddeden biri olmasının yanında, %17,6 oran ile anketin ikinci en yüksek “Katılmıyorum” oranına sahip maddesi de olmuştur. Söz konusu durum kazanımın üst düzey düşünmeyi gerektirmesi ile açıklanabilir. Çünkü öğrencilerin üst düzey düşünme basamaklarına ulaşmaları genellikle alt düzey düşünme basamaklarına göre daha güç olmaktadır. Ülkemizin Kaynakları

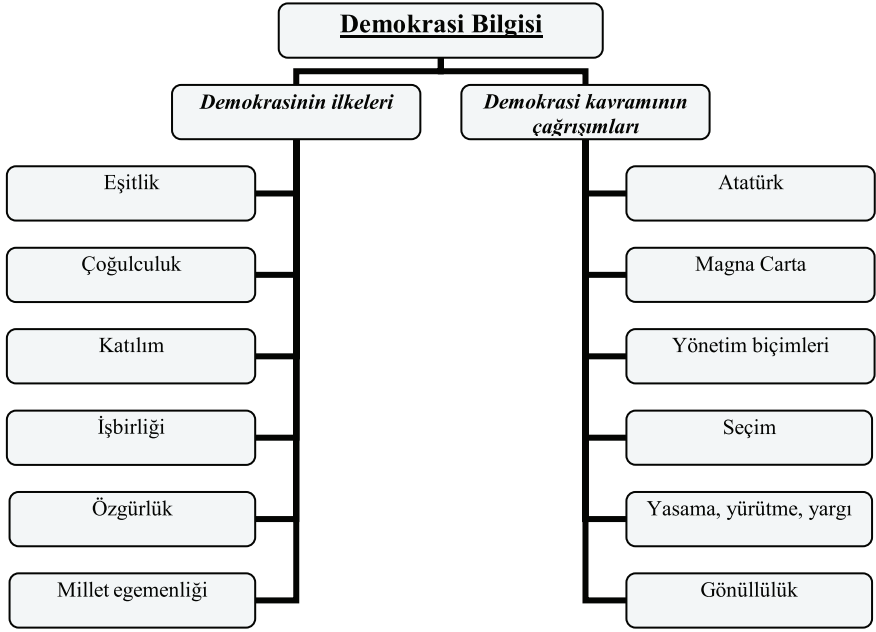
ünitesiyile ilgili olarak öğrencilere “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini hatırlayarak ülkemizin sahip olduğu kaynaklara örnekler verebilir misin?” şeklinde yöneltilen açık uçlu soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde ise, ülkemizin kaynaklarıyla ilgili olarak genel itibarıyla yer altı kaynakları ve su kaynakları başlıkları üzerinde durdukları görülmüştür. Bu çerçevede yer altı kaynaklarından en çok kömür, demir, bor, doğalgaz ve petrol gibi kaynaklara değinilmiştir. Su kaynaklarıyla ilgili olarak da en çok telaffuz edilen akarsu olurken göller ve denizler gibi diğer su kaynaklarına pek değinilmemiştir. Bununla birlikte tarım, turizm, hayvancılık ve ormancılık gibi kaynaklar ise öğrenciler tarafından fazla bahsedilmeyen başlıklar olmuştur.

Ülkemiz ve Dünya adlı üniteadaki maddelere “Katılıyorum” oranları ise %69,1 ile %24,8 arasında gerçekleşmiştir (Tablo 3). Bu üniteye yer alan “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk’ün dış politika anlayışı ile açıklayabilirim” maddesi %24,8 ile anketin en düşük “Katılıyorum” oranına sahip olmasının yanında en yüksek “Kararsızım” oranına (%54,7) ve yine en yüksek “Katılmıyorum” oranına (%20,5) sahip maddesidir. Buradaki kazanımların öğrenciler tarafından yeterince anlaşılması, özellikle ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk’ün dış politika anlayışı ile açıklayabilirim maddesinin yorum becerisi gerektirmesi nedeniyle öğrencilerin bu kazanımı elde etme düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu üniteye ilişkin olarak öğrencilerin kazanımlara ulaşma düzeylerini belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla “Sosyal Bilgiler dersinde ülkemizde nüfusun dağılımı ve ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyle ilgili olarak neler söyleyebilirsiniz?” şeklindeki açık uçlu soru sorulmuştur. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu ekonomik faaliyetler ile nüfus arasında karşılıklı bir ilişki olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bunların bir kısmı ekonominin nüfusu etkilediğini söylerken bazıları da nüfusun ekonomiyi etkilediğini ifade etmiştir. Katılımcılardan K-1 ekonominin nüfustan etkilendiğine dair “*İnsanlar ekonomik faaliyetlerin çok olduğu yerlere yani kırsal kesimlerden kentsel yerlere göç ederler. Ekonomik faaliyetler bu nedenle nüfus dağılımını etkiler.*” şeklinde görüş bildirirken; nüfusun ekonomiden etkilendiğini savunan bir diğer katılımcı K-8 de “*Nüfus nerede çok ve yoğun ise orada sanayi çok gelişmiş demektir. Sanayinin olabilmesi için haliyle iş gücüne ihtiyaç vardır.*” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Az sayıda öğrenci ise herhangi bir görüş bildirememiştir. Bunların haricinde öğrencilerin, anketin 18. maddesi olan “Dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılımını açıklayabilirim.” kazanımına dair cevaplarında “Katılıyorum” ve “Kararsızım” ifadeleri birbirine çok yakın değerler almıştır. Nitekim “Katılıyorum” ifadesi %46’da kalmışken, “Kararsızım” ifadesi ise %45,7 ile üçüncü en yüksek değerini almıştır. Açık uçlu soruyla paralellik arz eden bu kazanıma verilen cevaplardan faydalanarak öğrencilerin çoğunun, genelde Ülkemiz ve Dünya ünitesini yeterince kavrayamadıkları özeld de “Dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılımını açıklayabilirim.” ve “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk’ün dış politika anlayışı ile açıklayabilirim.” kazanımlarını edinemedikleri tespit edilmiştir.

İpek Yolunda Türkler adlı ünite değerlendirildiğinde öğrencilerin maddelere verdikleri “Katılıyorum” cevaplarının oranlarının %70,5 ile %47,1 arasında değiştiği görülmektedir (Tablo 3). Öğrencilerin “Tarihi belgelerden yararlanarak ilk Türk Devletleri’nin genel özelliklerini açıklayabilirim” ve “Dönemin önemli kişiliklerinden yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin özelliklerini yorumlayabilirim” maddelerine katılma oranları %47,1’dir. Bu iki ifade dışında öğrencilerin diğer maddelere katılma oranları ise daha

yüksektir. Bu verilerden yola çıkılarak öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin tarih konuları içerisinde yer alan ilk Türk ve ilk Türk İslam Devletleri ile ilgili kazanımları tam olarak kavrayamadıkları, ünitenin diğer kazanımlarında ise pek sorun yaşamadıkları sonucuna varılabilir. İlk Türk-İslam Devletleri ile ilgili kazanım düzeylerini belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla şu soru sorulmuştur. “Sosyal Bilgiler dersinde edindiğin bilgilerle bir arkadaşına ilk Müslüman Türk Devletleri ile ilgili olarak neler anlatabilirsin?” Öğrencilerin çoğu bu soruyu yanıtlamamış ya da hatırlamadığını belirtmiştir, açıklama yapanlar ise bu devletlerin ancak temel birkaç özelliğini söyleyebilmiş ve ilk Müslüman Türk Devletleri’ne örnek olarak Karahanlıları vermiştir. Örneğin K-15 “*Türkler konargöçer göçebe bir hayat sürmelerinden dolayı yerleşik hayata alışkın değillerdi. Hayatları at sırtında savaşarak ya da yurtlak arayarak geçirdi. İslamla tanışmaları onlara sosyal faaliyetleri ve birbiriyle daha iyi geçinmeyi sağladığını düşünüyorum.*” şeklinde açıklama yaparken, K-16 “*İlk Türk Müslüman Devleti Karahanlılar Müslümanlığı kabul edince kut inancından kurtuldular.*” K-7 ise “*İlk Müslüman Türk Devletleri’nin İslam’a yönelik katkıları olmuştur.*” diyerek genel bir ifade kullanmıştır. Açık uçlu soruya verilen yanıtlardan ve anket verilerinden yola çıkılarak öğrencilerin çoğunun ilk Müslüman Türk Devletleri ile ilgili kazanımları tam olarak kavrayamadıklarını buna paralel olarak bazı öğrencilerin de bu ünite ile ilgili kavramları yeterince öğrenemediklerini söylemek mümkündür.

Demokrasinin Serüveni ünitesinde öğrencilerin maddelere katılma oranları %68,3 ile %39,6 arasında değişmektedir (Tablo 3). Öğrencilerin en az (%39,6 oranla) “Demokrasinin tarihsel gelişimini açıklayabilirim” maddesine katıldıkları görülmektedir. Anketin 28. maddesi olan ifade, %39,6 oran ile üçüncü en düşük “Katılıyorum” oranına ve %16,9 oran ile üçüncü en yüksek “Katılmıyorum” oranına sahip olmuştur. Bu durumda öğrencilerin ünite içerisinde en çok bu kazanıma ilişkin sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Söz konusu kazanımı edinme düzeylerine dair bilgi verebilecek açık uçlu soru ise “Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi ile ilgili neler öğrendiğini açıklayabilir misin?” şeklindedir. Öğrencilerin cevaplarını demokrasinin ilkeleri ve demokrasi kavramının çağrışımları olmak üzere iki kategoride toplamak mümkündür (bkz. Şekil. 2). Öğrenciler bu soruyu cevaplarırken genellikle demokrasinin tanımını yapmakla yetinmiş, sadece bir tanesi demokrasinin tarihsel gelişiminden kısaca bahsetmiştir. Örneğin K-21 demokrasiyi “*Halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimi*” olarak tanımlarken, K-12 “*Demokrasi egemenliğin milletin elinde olmasıdır. Halk bir şekilde yönetimde yer alır. Halk milletvekillerini seçer, milletvekilleri de cumhurbaşkanını seçer. Böylece yönetim bizim elimizde olur. Bizim ülkemiz de demokrasi ile yönetilmektedir. Bu yönetim şekline cumhuriyet denir. Demokrasiye başka bir örnek verebiliriz, mesela sınıf başkanının seçimle seçilmesidir.*” diyerek demokrasinin günlük yaşamda ve sınıf ortamında uygulanmasına örnekler vermiştir. K-3 ise “*Demokrasinin eşitlik demek olduğunu ve ülkemizin böyle yönetilmeye çalışıldığını biliyorum.*” diyerek demokrasi tanımını eşitlik ilkesine dayandırmıştır. Bir diğer öğrenci K-4 demokrasinin tarihsel gelişimine yönelik olarak şunları söylemiştir: “*İngiltere’de kralın yetkilerini sınırlamak amacıyla 1215’te Magna Carta imzalanıyor. Eskiden bazı ülkeler teokrasi, monarşi, oligarşi ile yönetiliyordu.*” Hem ankete verilen “Katılıyorum” cevaplarının oranının düşük olmasından hem de açık uçlu soruların cevaplarında sadece demokrasinin tanımının yapılmasından yola çıkarak, demokrasi kavramının öğrenciler tarafından algılanmakla birlikte, demokrasinin zaman içerisindeki gelişimine yönelik kazanımın yeterince elde edilemediği anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Demokrasi bilgisi

6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin son ünitesini oluşturan Elektronik Yüzyıl, aynı zamanda kazanımların gerçekleşme düzeyi ortalamasının en yüksek olduğu ünite olmuştur. Bu üniteye dair katılım oranları da yine dar bir aralıkta (%74,5 ila %69,4) gerçekleşmiştir. Elektronik Yüzyıl ünitesinin en yüksek “Katılıyorum” oranı olan %74,5 “Korsan ürünlerin neden kullanılmaması gerektiğini açıklayabilirim.” maddesine aitken, en düşük “Katılıyorum” oranı %69,4 ise “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşamı nasıl etkileyeceğini tahmin edebilirim.” maddesine aittir. Öğrencilerin ünitenin geneline yönelik olarak kazanımlara erişme düzeyleri açısından kendilerini yeterli gördükleri söylenebilir. Bu durumun sebebi olarak, günlük hayatlarında teknoloji kullanımıyla ilgili sıkça tecrübeler yaşıyor olmaları, birçok üründe korsan yapımla karşılaşma ihtimallerinin yüksek olması ve toplumda korsan ürün kullanmaya yönelik kampanyaların düzenleniyor olması gösterilebilir.

TARTIŞMA

7. Sınıf öğrencilerinin 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına ulaşma düzeylerine yönelik görüşlerini konu edinen bu çalışmada anketten ve açık uçlu sorulardan elde edilen verilere dayanarak öğrencilerin cevaplarında olumlu ifadelere daha fazla yer verdikleri tespit edilmiştir. Buradan hareketle, Sosyal Bilgiler dersine karşı olumsuz bir bakış açısına sahip, dersi anlamakta ve derse motive olmakta zorlanan öğrencilerin az sayıda olduğu; çoğunun ise dersi sevdiği, kolay, eğlenceli bulunduğu ve dersten zevk aldığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin çoğunluğu Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini farklı düzeylerde de olsa günlük hayatta kullandıklarını, etkinlikleri yapabildiklerini ve kendilerini derste başarılı bulduklarını belirtmişlerdir. Elde edilen bu sonuçlardan bazıları Akengin ve

Demirsoy'un (2009) çalışması ile benzerlikler göstermektedir. Araştırmacılar, 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik görüşlerini tespit ederek, programın beklentileri ile öğrencilerin ders hakkındaki görüşlerini karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sevdiğiler, bu dersin güncel konuları anlamalarına yardım ettiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Bir diğer araştırma ise Ersoy ve Kaya'nın (2009) "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (2004) Uygulama Sürecine İlişkin Öğrenci Görüşleri" adlı çalışmasıdır. Ersoy ve Kaya'nın araştırmasının sonuçlarına göre öğrencilerin büyük çoğunluğu Sosyal Bilgiler dersini beğendikleri ve zevk alarak öğrendikleri yönünde görüş bildirmiştir. Ancak öğrencilerin sadece birkaçı ders ile günlük hayat arasındaki ilişkiyle ilgili olarak konuların yaşamdan ve güncel olduğunu belirtirken, bu çalışmada ise %38,1'i derste öğrendiklerini günlük hayatta sıklıkla, %56,8'i ara sıra kullandığını, %5'i ise hiç kullanmadığını belirtmiştir. Her iki çalışma arasında dersin zevkli bulunması açısından benzerlikler varken, derste öğrendiklerini günlük hayatta kullanma açısından ise farklılıklar görülmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucunda genel itibarıyla öğrencilerin derste edindikleri bilgilerin; iletişim becerilerinin, tarih bilgilerinin, hak ve sorumluluk bilincilerinin gelişmesi ve iyi bir vatandaş olmalarına katkı sağlaması şeklinde günlük hayatlarına yansıdığı belirlenmiştir. Bu sonuca paralel olarak; Gömlüksiz ve Kan (2007) tarafından gerçekleştirilen ve 'Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Araştırma, İletişim ve Türkçeyi Doğru, Etkili ve Güzel Kullanma Becerilerini Kazandırmadaki Etkililik Düzeyine İlişkin Öğrenci Görüşleri' adlı çalışmada, temel becerilerden biri olan iletişim becerisinin Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere kazandırılabilirdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada ulaşılan dersin öğrencilerin okul ve aile çevresindeki insanlarla etkili iletişim kurmalarına yardımcı olduğu sonucu da söz konusu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Güven ve Alp'in (2008), 2005-2006 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın kazanımlarıyla ilgili öğretmen görüşlerini aldıkları çalışmada ise ulaştıkları sonuçlardan bir tanesi kazanımların öğrencilerin vatandaşlık görev ve sorumluluklarını kavramalarına yardımcı olduğu yönündedir. Bu çalışmada da benzer şekilde kazanımların, öğrencilerin hak ve sorumluluk bilincinin gelişmesine ve iyi bir vatandaş olmalarına katkı sağladığı tespit edilmiştir.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına ulaşma düzeylerine yönelik öğrenci görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada öğrencilerin kazanımları büyük oranda elde ettiklerini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuç Sağlam (2011)'in çalışması ile benzerlik göstermektedir. Sağlam araştırmasında ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin amaçlarına erişim düzeylerinin en üst düzeyde olduğunu belirlemiştir. Ayrıca çalışmada Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına erişim düzeyi bakımından cinsiyete göre kız öğrenciler; dershaneye gitme durumuna göre dershaneye giden öğrenciler; sosyal bilgiler dersi karne notuna göre karne notu "beş" olan öğrenciler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin aile gelir düzeylerine ve devam ettikleri okul türlerine göre ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Bu çalışmada elde edilen diğer sonuçlar ise şöyledir: Uygulanan ankette öğrencilerin ulaştıklarına dair olumlu görüşlerini yansıtan "Katılıyorum" ifadesine

verdikleri cevapların %85,3 ile %24,8 arasında “Kararsızım” ifadesine verdikleri cevapların %54,7 ile %12,2 arasında ve olumsuz görüşlerini yansıtan “Katılmıyorum” ifadesine verdikleri cevapların ise %20,5 ile %1,8 arasında değiştiği görülmektedir. Bununla birlikte, anketin geneline bakıldığında en yüksek “Katılıyorum” oranı %85,3 ile “Bir vatandaş olarak niçin vergi vermemiz gerektiğini bilirim.” maddesine; en düşük “Katılıyorum” oranı ise %24,8 ile “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk’ün dış politika anlayışı ile açıklayabilirim.” maddesine aittir. Ayrıca “Katılıyorum” ifadesi oranının düşük olduğu maddelerde “Kararsızım” ifadesinin oranının yükseldiği tespit edilmiştir. Bu durumun en çarpıcı örneği, yukarıda verilen en düşük “Katılıyorum” oranına sahip maddedir. Nitekim aynı kazanım tüm anketteki en yüksek “Kararsızım” oranına (%54,7) ve “Katılmıyorum” oranına (%20,5) sahip ifade olmuştur.

Üniteler açısından değerlendirildiğinde; “Katılıyorum” cevabını verdikleri oranların yüksek olması sebebiyle öğrencilerin kendilerini en başarılı buldukları üniteler sıralamasında, Elektronik Yüzyıl başta gelirken, onu “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesi izlemiştir. Üniteler içerisinde öğrencilerin ulaşmakta zorlandıkları kazanımlardan bazıları şöyledir: Sosyal Bilgiler Öğreniyorum ünitesindeki “Olgu-kavram-genelleme zinciri oluşturabilirim.” maddesinin soyut olması yönüyle öğrencilerin kendilerini yeterli görmedikleri kazanım olmuştur. Yeryüzünde Yaşam ünitesinde de “Harita üzerinde ülkemizin coğrafi konumunu tanımlayabilirim” kazanımını yeterince öğrenememişlerdir. Dolayısıyla coğrafi konumun tam olarak kavranamaması, “Konum ve yeryüzü şekillerinin iklim üzerindeki etkisini açıklayabilirim” kazanımına ulaşılmasına engel olmuştur. Zira bu iki kazanımdan ilki diğerinin önkoşulu durumundadır. Ülkemiz ve Dünya ünitesindeki “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk’ün dış politika anlayışı ile açıklayabilirim.” ve Ülkemizin Kaynakları ünitesindeki “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama projesi önerebilirim.” maddeleri ise yorum ve üst düzey düşünme becerileri gerektirmeleri yönüyle öğrencilerin zorlandıkları kazanımlar olmuştur. “Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini hatırlayarak ülkemizin sahip oldukları kaynaklara örnekler verebilir misin?” şeklindeki açık uçlu soruya öğrencilerin verdikleri cevapların yer altı kaynakları ve su kaynakları ile sınırlı kalması diğer kaynaklara (tarım, turizm, hayvancılık ve ormancılık) ise fazla değinmemeleri; Ülkemizin Kaynakları ünitesinde sorun yaşadıkları bir diğer noktadır. İpek yolunda Türkler ünitesinde ise “Tarihi belgelerden yararlanarak ilk Türk devletlerinin genel özelliklerini açıklayabilirim.” ve “Dönemin önemli kişiliklerinden yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin özelliklerini yorumlayabilirim.” maddeleri öğrencilerin tam anlamıyla edinemedikleri kazanımlar olmuştur. İlk Türk-İslam devletleriyle ilgili olarak sorulan açık uçlu soruya da öğrencilerin çoğunun cevap verememesi verilen cevapların ise devletlerin birkaç temel özelliğiyle sınırlı kalması kazanıma ulaşamadığını doğrular niteliktedir. Demokrasinin Serüveni ünitesinde de “Demokrasinin tarihsel gelişimini açıklayabilirim.” maddesine verilen olumlu cevapların oranının düşük olmasından ve açık uçlu soruya tatmin edici cevapların verilememesinden yola çıkılarak, öğrencilerin demokrasinin zaman içerisindeki gelişimini kavrayamadıkları sonucuna varılmıştır. Son ünite olan Elektronik Yüzyıl’da ise kazanımlara büyük oranda ulaşıldığı anlaşılmıştır. Bu sonuçta ünitelerden edindikleri bilgileri günlük hayatlarında kullanıyor olmalarının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Anketteki kazanımlar coğrafya ve tarih konuları bağlamında değerlendirildiğinde; coğrafya konuları ile ilgili olarak öğrencilerin harita üzerinde ülkemizin coğrafi konumunu tanımlama, konum ve yeryüzü şekillerinin iklim üzerindeki etkisini açıklama Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama projesi önerme, dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılımını açıklama; tarih konuları ile ilgili olarak Anadolu'da yaşamış ilk uygarlıklar arasındaki etkileşimi fark etme, ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk'ün dış politika anlayışı ile açıklama, ilk Türk devletleri ve ilk Türk-İslam devletlerinin özelliklerini ve demokrasinin tarihsel gelişimini açıklama gibi kazanımları kavramada zorluklar yaşadıkları belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlardan hareketle aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Bu araştırma sonucunda öğrencilerin yeterince ulaşamadıklarını düşündükleri kazanımlar üzerinde Sosyal Bilgiler öğretmenleri özellikle durmalı, yeterli düzeyde öğrenilemeyen kazanımlar öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak ve özel öğretim yöntemleri kullanılarak yeniden öğretilmelidir.

“Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama projesi önerme” ve “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ilişkilerini Atatürk'ün dış politika anlayışı ile açıklama” gibi üst düzey düşünmeye ve yoruma yönelik kazanımlar öğrencilerin zihinsel gelişimine de katkı sağlayabileceğinden bu türden kazanımların aktarılma süreci çok iyi planlamalı, alternatif öğretim tekniklerinden faydalanılmalıdır.

Bu ve benzeri çalışmalardan elde edilen sonuçlardan hareketle, kazanımlara ulaşım düzeyinde zayıf kalınan konularla ilgili araştırmalar yapılabilir.

Sosyal Bilgiler dersi ile ulaşabilecekleri kazanımlar hakkında öğrenciler ve anne babalar daha fazla bilinçlendirilmelidir ve öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerine fırsat tanıyan etkinliklerle tam olarak öğrenemedikleri konuların farkında olmaları da sağlanmalıdır. Zira bu şekilde eksikliklerini gidermek için daha fazla çaba gösterebilirler.

Bunların haricinde sosyal bilgiler alanında programın farklı boyutlarını ele alan çalışmalarda öğrenci görüşlerini tespit eden çalışmalardan mutlaka faydalanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akengin, H. ve Demirsoy, M. (2009). 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşleri. *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PegemA.
- Cohen, L. & Manion, L. (1997). *Research methods in education* (4th edition). Newyork: Routledge.
- Demirel, A. (2006). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: PegemA.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk, ve D. Dilek (Der.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA.
- Ersoy, A. Figen, ve Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1): 71-86.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2007). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının araştırma, iletişim ve Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerilerini kazandırmadaki etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşleri (Diyarbakır ili örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2): 135-162.
- Güven, B. ve Alp, S. (2008). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının kazanımlarına yönelik öğretmen görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 177: 153-165.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- MEB. (2009). Sosyal Bilimler Öğretim Programı (Revize Edilmiş), www.meb.gov.tr adresinden 11.11.2010 tarihinde edinildi.
- Moore, K. D. (2001). *Classroom teaching skills* (5th editon). New York: McGraw Hill.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Der.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. Ankara: PegemA.
- Sağlam, H. İ. (2011). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin görüşleri ışığında sosyal bilgiler dersinin amaçlarına erişim düzeyinin incelenmesi. *İlköğretim Online* 10(1) 273-284. www.ilkogretim-online.org.tr adresinden 25.04.2011 tarihinde edinildi.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Der.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: PegemA.
- Stephen, J. F. ve Ness, D. (2005). *Encyclopedia of education and human development*, volume 2, New York: M. E. Sharpe, Inc.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.